
Gemerts Dialect

door Wim Vos

In Gemerts Heem, jrg.26, 1984, nr.4 en in jrg.27, 1985, nrs. 1,2,3 en 4 publiceerde ik een lijst van woorden die Riek Jonkers op 28 september 1982 had ingesproken op een cassettebandje. U zult zich herinneren dat Hein van Gemert op zijn beurt daar weer commentaar op leverde in jrg.28, 1986, nr.4. Maar U hebt nog iets te goed. Spoor 2 van dit cassettebandje is nog niet gepubliceerd! Daarop staan ca. 70 woorden die in het "Gimmers" typen vrouwen aanduiden.

Ik heb in het onderstaande geprobeerd deze woorden te rubriceren om wat lijn er in te brengen. Natuurlijk is de indeling slechts een gelegenheidsindeling, gebaseerd op een toevallige lijst, die - hoe lang ook - onmogelijk volledig kan zijn.

Mijn hoofdgroepen zijn de volgende:

- I. Woorden die vrouwen typeren op grond van uiterlijke eigenschappen;
- II. Idem op grond van psychische eigenschappen;
- III. Idem op grond van sociale eigenschappen.

Vervolgens heb ik geprobeerd elke hoofdgroep weer onder te verdelen in een aantal categorieën. Het klinkt allemaal erg pretentiefus, maar elke psycholoog zal het beter en anders doen. Mijn doel was slechts U een idee te geven van de rijkdom van ons dialect aan dit soort woorden. Immers een louter alfabetische lijst geeft geen idee van de keuzemogelijkheden voor één type.

Indertijd hebben wij afgesproken dat aan deze aflevering een wedstrijd verbonden zou zijn. De lezer(es) die de meeste woorden inzendt die vrouwen typeren en die niet in de lijst van Riek Jonkers voorkomen, krijgt van de redactie een vlaai van één van onze Gemertse bakkers. Het woord is aan U!

N.B. Typeringen van mannen een andere keer. Dat wordt ook weer een wedstrijd, maar die wordt nog aangekondigd.

I. Woorden die vrouwen typeren op grond van uiterlijke eigenschappen.

A. Lichamelijke eigenschappen:

- 'm mechdchel (dik)
- 'n tunneke (klein en dik)
- 'm mûllepêrt (groot en grof)
- 'nen hfiring (mager meisje)
- 'n skârmingkel (mager)
- 'ne spierring (mager)
- 'nem bônstaok (lang en mager)
- 'n lat (lang en mager)
- 'm prieggelke (klein)
- 'n doerriske (klein)
- 'n lîllik petrêt (lelijk)

B. Lichamelijke verzorging:

- 'n froemmel (onverzorgd, maar ook slordig werkend)
- 'n slons (idem)
- 'm plêk (onverzorgd, vies)
- 'n sloerrie (onverzorgd, bv. afgezakte rok, kousen)
- 'm pupke (te modieus, stads, verwaand)
- 'n zaajkseltje (idem)

II. Woorden die vrouwen typeren op grond van psychische eigenschappen:

A. Intelligentie:

- 'm pront weefke (verstandig, betrouwbaar, goede huisvrouw)
- 'n dðs (oudere uitspraak: dðws) (simpel, sullig, dom, "wît fan Gôt of knuppel")
- 'n dreuf (onnozel, simpel)
- 'n jêên (dom)
- 'n toetta (sullig, simpel)
- 'n trien (dom)

B. Concentratievermogen:

- 'ne gaopert (vrouw die niet uitkijkt, verstrooid, onoplettend)
- 'ne gaopsteel (idem)
- 'm bðbbel (afwezig, niet goed hoogte van te krijgen; zegt soms goededag, soms niet)

C. Geheugen:

'n dutsel (vergeetachtig)

D. Inzet:

'n spook (van meisje: soms vertederend gebruikt, bedrijvig, actief, zit overal aan, bemoeit zich met alles)

'm poets (vrouw die altijd werkt in huis)

'n sloof (vrouw die altijd in de weer is)

'm braoj (lui, dik, niet vlug, sloom)

E. Religiositeit/morele betrouwbaarheid:

'nem bitfrons (vrouw die veel naar de kerk gaat)

'ng kweezel (vrouw die veel bidt, ook schijnheilig)

'n hêks (in de oude, bijzondere betekenis: vrouw met bovennatuurlijke, gevaarlijke eigenschappen, toverkol)

F. Levenshouding:

'n fiep (met gevoel voor humor)

'n aawfiep (idem)

'n hollewêëj (lichtzinnig, oppervlakkig, "Gift nêrgez um, véngt alles chowt")

'n skraans (inhalig, gierig)

'n skròk (idem, wil alles hebben)

'm bras (verkwistend)

'ng kòffieloerrie (drinkt overmatig veel koffie)

'n vaech (snoeplustig)

N.B. 'n vaech is ook een vrouw in het algemeen, vgl. Van der Wijst, Gemertse Woordenlijst, Gemerts Heem, 1976, p. 65: "'n hêl vêëg" = een vlugge, handige vrouw; Riek Jonkers, Gemerts Heem, jrg. 27, 1985, nr.4, p.124: "'n stran-te vaech", een brutale vrouw.

III. Woorden die vrouwen typeren op grond van sociale eigenschappen.

A. Mate van zelfverzekerdheid, assertiviteit als men wil:

'n gèëjt ('n doetje, gaat niet veel van uit)

'ng koerrikske (klein doetje, halfzacht, simpel)

'n wéngaj (té zacht, kan nergens tegen)

N.B. 'n wéngaj = vers gelegd ei zonder harde schaal, vgl. Van der Wijst, Gemertse Woordenlijst, p. 69, s.v. wingèi.

'n zîbbedeeske (doetje, klein, simpel)

'm blaos (angstig, bang)

'n skrikblaos (idem)

'n hēērek (feeks)

'ne káppietejn (bazig)

'ng kernállie (feeks)

'ng kréng (idem)

'n raokel (haaibaai, "iemmes die de wétte aojtchift")

'nen eezel (kattig, vinnig, snibbig, gemeen, geniepig)

N.B. niet dom, zoals het Nederlandse "ezel" doet vermoeden.

'n hēks (krenng)

'ng kat (idem)

'n flööjt (brutaal - vgl. Van der Wijst, G.W., p.22- stiekum, een krenng)

'n zwēts (verwaand, opschepperig)

B. Communicatieve eigenschappen:

'n aawhowr (kletswijf)

'm blaaj (flapt 'r alles uit, "brééngt 'n haojshaawe op straot")

'ne kwēbbel (praatgraag, haar mond staat nooit stil)

'n rētteketēt (praat vlug en veel)

'n skētter (luidruchtig, je oren doen pijn van haar gepraat)

'ne snēbbel (praat vlug en veel, niet op haar mondje gevallen)

'ng klapékster (roddelaarster)

'ng klētswejf (idem)

'n zaever (zeurt, langdradig, klaagt veel)

'n zaeverjēēn (idem)

'n rák (uithuizig, heeft veel behoefte aan kletsen of "būrte")

'n rákjēēn (idem)

C. Houding t.o.v. de sexuele moraal:

'n dēl (neemt het niet al te nauw met de zeden)

'n howr (prostituēe)

N.B. Dit woord wordt zēēr zelden gebruikt in deze betekenis; zeker kinderen wisten vaak niet eens wat de eigenlijke betekenis van het woord was; vgl. "aawhowr".

'n rammel (vrouw die er meer geliefdes op nahoudt; flirt)

'n slēt (losbandige vrouw)

'n taot (vrouw van lichte zeden)

'n wajwattersfêetje ("wêr iedderaen in sôpt", losbandige vrouw)

D. Overig afwijkend gedrag:

'm petrêt (vreemd, "aorich" = raar, merkwaardig)

'n trut (ordinair, gemeen)

N.B. De oorspronkelijke betekenis is "woonwagenvrouw"; het woord werd dus discriminerend gebruikt.

E. Rolvervulling/ sociale positie:

'ng klok (lett.: "kloek", huismus, moederlijk type, dik, met veel kinderen)

'n haokwîw (ongehuwde moeder)

'n trut (woonwagenvrouw)

N.B. Vgl. Van der Wijst, G.W., p. 64: 'ne **truttewaage** = woonwagen. Nu weet U dus ook wat de **Truttesteeg** in De Mortel betekent waarover onlangs talrijke ingezonden stukken in het Helmonds Dagblad stonden.

Vgl. ook "truttehaor", 'n plant (welke?), gaarne **inlichtingen!**

U zult gemerkt hebben dat - hoewel we het hier over vrouwen hebben, het woordgeslacht lang niet altijd vrouwelijk is, maar dat is een bekend taalkundig verschijnsel. Bovendien kunnen sommige woorden zowel voor vrouwen als mannen gebruikt worden. Ook hierover graag uitsluitel.

Dat was het dan. U hebt al lang begrepen dat de indeling globaal is. Overgangen zijn soms vloeiend. Een "zibbedeeske" is weinig zelfverzekerd, maar ook klein van gestalte.

Het woord is nu aan U, lezer(es)! Denk aan de "Gimmerse vlaoj"!